

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในรอบปีที่ผ่านมา มีข่าวที่โด่งดังและสั่นสะเทือนไปทั่วโลก ก็คือข่าวอื้อฉาวเกี่ยวกับคดีฟ้องร้องข้อหาล่วงเกินทางเพศระหว่าง พอลล่า โจนส์ (Paula Jones) ที่ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายกับ บิล คลินตัน (Bill Clinton) ผู้ซึ่งเป็นประธานาธิบดีของสหรัฐฯ ในข้อกล่าวหาที่ว่าก่อให้เกิดความทุกข์ทางจิตใจ การละเมิดสิทธิพลเมือง และหมิ่นประมาททำให้เสียหาย เป็นเงินถึง 700,000 ดอลลาร์ โดยเรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นขณะที่คลินตันยังดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำการรัฐอาร์คันซอ การกระทำดังกล่าวมีผลทำให้เธอได้รับการปฏิบัติอย่างเลวร้ายในการทำงาน ถูกโยกย้ายตำแหน่งและไม่มี การเลื่อนขั้น เพราะเธอปฏิเสธและไม่ปฏิบัติตาม จากการรายงานของนิตยสาร "อเมริกัน สเปคเตเตอร์" (American Spectator) รายเดือนที่ออกในวอชิงตันจะทำให้ค่าให้การของพอลล่ามีน้ำหนักเพราะได้ดีพิมพ์ค่าให้การของตำรวจรัฐอาร์คันซอที่เปิดเผยว่า คลินตันเคยให้เขาช่วยหาผู้หญิงให้ และหนึ่งในจำนวนนั้นก็คือพอลล่านั้นเอง แต่สุดท้ายเรื่องราวก็จบว่าพยานและหลักฐานไม่สามารถเอาผิดกับประธานาธิบดีของมหาอำนาจโลกได้ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้ไม่ได้ไม่ยากนัก แต่อย่างไรก็ตาม คดีนี้ก็ยังคงเป็นที่เคลือบแคลงสงสัยแก่อเมริกันชนทั่วไป เนื่องจากเป็นเรื่องที่ยากแก่การพิสูจน์และไม่มีบุคคลที่สามรู้เห็น

การล่วงเกินทางเพศเป็นหนึ่งในความรุนแรงทางตรงที่ผู้ชายกระทำกับผู้หญิงมีหลายรูปแบบ และระดับความรุนแรงก็มีความแตกต่างกันออกไปอันมีรากเหง้ามาจากระบบสังคมและวัฒนธรรมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ แต่ทว่าการล่วงเกินทางเพศกลับเป็นความรุนแรงที่หาคำจำกัดความได้ยากกว่าการข่มขืน (rape) อาจกล่าวได้ว่าการล่วงเกินทางเพศนั้นเป็นการแสดงออกทางเพศ ที่อยู่ภายใต้บริบทของ "อำนาจ" ซึ่งผู้มีอำนาจมากกว่าทำกับผู้มีอำนาจน้อยกว่าโดยการกระทำนั้นมีหลากหลาย รูปแบบที่ผสมผสานระหว่างการใช้ถ้อยคำภาษารวมกับท่าทาง เช่น การแตะโลมเกาเกะ การเล่าเรื่องตลกลามก การนำภาพเปลือยไปติดในห้องทำงาน ซึ่งสังคมถือว่าการกระทำเหล่านี้เป็นเรื่องปกติธรรมดา¹

¹อดิสร เสมแย้ม, "การล่วงเกินทางเพศในสถานที่ทำงาน," ใน *สตรีศึกษา* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 113-115.

การล่วงเกินทางเพศหรือที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Sexual Harassment เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นเวลานาน ในอดีตพฤติกรรมนี้เป็นเรื่องที่คนทั่วไปไม่ค่อยให้ความสนใจหรือเห็นถึงความสำคัญ หรือมีการดำเนินการป้องกันแก้ไขอย่างเปิดเผย เห็นได้ชัดเจนจากการนำศัพท์คำว่า Sexual Harassment มาใช้ในปี ค.ศ. 1976 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการนำประเด็นการละเมิดสิทธิสตรีมาถกเถียงในเวทีระดับโลกอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ พฤติกรรมดังกล่าวมักไม่มีการพูดถึงหรือไม่ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญ และผู้ที่ตกเป็นเหยื่อมักจะไม่ได้รับความคุ้มครองหรือได้รับความเป็นธรรมทั้งทางกฎหมายและสังคม แต่ในปัจจุบันแนวความคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนไปมากเนื่องจากพฤติกรรมการล่วงเกินทางเพศ (1) ถือเป็น การละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (2) มีผลกระทบทางลบหลายประการต่อผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ และ (3) มีผลกระทบต่อองค์กรและสังคมอีกหลายประการ

ในประเทศไทยข้อมูลที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ยืนยันว่าการกระทำหรือพฤติกรรมที่จัดว่าเป็นการล่วงเกินทางเพศพบได้ทั้งในที่ทำงานและสถานการศึกษา แต่ยังไม่มีการศึกษาและเก็บข้อมูลอย่างจริงจัง มีเพียงหลักฐานอ้างอิงจากการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาที่รายงานว่าร้อยละ 50 ถึง 80 ของผู้หญิงอเมริกันเคยถูกล่วงเกินทางเพศในระหว่างที่เรียนหนังสือหรือในช่วงการทำงาน (Hughes and Sandler, 1986, 1988 และ U.S. Merit Protection Board, 1987)

จากการสำรวจข้อมูลโดยนิตยสาร Working Woman Magazine ในปี ค.ศ. 1987 รายงานว่า ร้อยละ 60 ของกลุ่มเป้าหมายสตรีที่สำรวจกล่าวว่าเคยถูกล่วงเกินทางเพศในที่ทำงานซึ่งร้อยละ 26 ของกลุ่มนี้รายงานผู้บังคับบัญชา และร้อยละ 60 ของกรณีที่รายงานไม่ได้รับความสนใจ หรือผู้ที่รายงานต้องประสบปัญหาในการทำงาน²

ในปี ค.ศ. 1994 Louis Harris และคณะได้สอบถามความคิดเห็นจากผู้ทำงานจำนวน 782 รายพบว่า ร้อยละ 31 ของผู้หญิงที่ทำงานกล่าวว่าเคยถูกล่วงเกินทางเพศ ร้อยละ 7 เป็นผู้ชาย และในจำนวนนี้ ร้อยละ 62 ไม่คิดที่จะดำเนินการอย่างไรกับผู้ที่ล่วงเกิน ในจำนวนสตรีที่ถูกล่วงเกินทางเพศ ร้อยละ 43 ผู้ล่วงเกินคือผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างาน ร้อยละ 27 ผู้ล่วงเกินเป็นผู้ที่อยู่ในตำแหน่งสูงกว่า และร้อยละ 19 จากผู้ร่วมงาน

²จาก <http://www.feminist.org/police/stats.htm> "Statistics on Women in Law Enforcement" อ้างถึงใน อรพินท์ สพอิชชัย, "ประเด็นสำคัญและข้อควรรู้เกี่ยวกับการล่วงเกินทางเพศ", ในเอกสารประกอบการสัมมนาโครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย เรื่อง กระบวนการยุติธรรมกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิง, กันยายน 2542, หน้า 1.

การศึกษาของ U.S. Department of Labor เคยประมาณการว่าในแต่ละปีธุรกิจ在美国 จะต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายประมาณปีละ 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 282.53 เหรียญสหรัฐ ต่อพนักงาน อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องมาจากพฤติกรรมการล่วงเกินทางเพศซึ่งเกิดจากการที่พนักงาน ขาดงาน ขวัญกำลังใจตกต่ำ และการฝึกพนักงานใหม่ทดแทนผู้ที่ลาออก ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในการ วางมาตรการป้องกันที่มีประสิทธิภาพใช้งบประมาณถึง 8.41 เหรียญสหรัฐต่อพนักงาน หรือมูลค่า ความเสียหายสูงถึงประมาณ 34 เท่าของค่าใช้จ่ายในการป้องกันที่ถูกต้อง

ในวงการการศึกษาก็พบว่าพฤติกรรมการล่วงเกินทางเพศปรากฏอยู่เช่นกัน โดยในปี ค.ศ. 1993 สมาคม American Association of University Woman เปิดเผยข้อมูลผลการวิจัยที่สอบถาม เด็กนักเรียนในเกรด 8-11 จำนวน 1,632 คน พบว่าเด็กนักเรียนหญิงร้อยละ 85 เคยถูกล่วงเกินทาง เพศจากผู้ที่ไม่ลื้มคิดว่าจะเป็นครู เจ้าหน้าที่ในสถานศึกษา (ร้อยละ 25) หรือเพื่อนนักเรียนในโรงเรียน ทั้งเพื่อนร่วมชั้นหรือเด็กที่โตกว่า³

การล่วงเกินทางเพศเป็นหัวข้อการพัฒนาสตรีที่มีความสำคัญสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ที่มี บทบาทภาระหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะหรือการพัฒนาที่กลุ่มเป้าหมายส่วนหนึ่งเป็นผู้หญิง โดยเฉพาะในกรณีสถานศึกษาหรือสถาบันการฝึกอบรม เพราะการละเลยไม่ป้องกันหรือแก้ไขมิผลให้ งานการพัฒนาทักษะหรือการให้การศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายบางกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการ ล่วงเกินทางเพศไม่บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งใจไว้ นับเป็นการลงทุนที่ไม่คุ้มค่าทั้งเวลาและทรัพยากร และยังเป็นการแสดงถึงความไม่รับผิดชอบในการสร้างความเท่าเทียมกันของหน่วยงาน

ทั้งกรณีของสถานที่ทำงานหรือสถาบันการศึกษา แม้ว่าผู้ที่ถูกกระทำหรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของ การล่วงเกินทางเพศ อาจจะเป็นได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย แต่จากสถิติส่วนใหญ่พบว่ามักจะมีผู้หญิง เพราะโดยมากผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อมักจะเป็นบุคคลที่มีสถานภาพต่ำกว่าหรืออำนาจต่อรองน้อยกว่า (Less power) ซึ่งในกรณีนี้ถือได้ว่าเป็นประเด็นการกดขี่ทางเพศโดยทางพฤตินัย

ดังนั้นเมื่อผู้ที่ตกเป็นเหยื่อส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ซึ่งควรมีสติติดตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและควร ได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย ทำให้การล่วงเกินทางเพศเป็นหัวข้อสำคัญที่นักเคลื่อนไหวเกี่ยวกับ

³ จาก <http://www.capstn.com/stats.htm> "Statistics on Sexual Harassment" อ้างถึงใน อรุณรัตน์ สฟโชคชัย, "ประเด็นสำคัญและข้อควรรู้เกี่ยวกับการล่วงเกินทางเพศ", หน้า 2.

สิทธิสตรีและสิทธิมนุษยชนในระดับสากลและในระดับประเทศเรียกร้องให้มีการคุ้มครองทางกฎหมาย และมีการกำหนดมาตรการเพื่อดูแลและป้องกันอย่างจริงจัง⁴

ภัยของการล่วงเกินทางเพศนี้อาจเกิดขึ้นทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นตามถนนหนทาง บนรถประจำทาง หรือที่สาธารณะต่าง ๆ ก็ไม่สร้างความรู้สึกเลวร้ายให้กับผู้หญิงเท่ากับการล่วงเกินทางเพศที่เกิดขึ้นในที่ทำงานอันอาจเกิดจากผู้บังคับบัญชาหรือเพื่อนร่วมงานผู้ชาย เนื่องจากการถูกระงับการดังกล่าวอยู่เป็นนิจ อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อจิตใจและมีผลต่อหน้าที่การงาน อาจทำให้ต้องสูญเสียโอกาสและความก้าวหน้า หากไม่ยอมสนองตอบต่อการกระทำดังกล่าว นอกจากนี้ การล่วงเกินทางเพศในสถานที่ทำงานยังบั่นทอนผู้คนที่อยู่รอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นผู้ถูกล่วงเกินทางเพศ หรือสมาชิกในครอบครัว ผู้ร่วมงานอาจจะแตกแยกเพราะการเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

สำหรับกรณีของสังคมไทยนั้น ความเป็นจริงที่ต้องยอมรับก็คือสมมติฐานความเชื่อและค่านิยมมีส่วนทำให้ปรากฏการณ์นี้มีลักษณะซ่อนเร้น จุไรรัตน์ จันทรธำรง ชี้ให้เห็นในบทความเรื่อง "เพศ อำนาจ และความรุนแรง" ว่าความรุนแรงทางตรงที่ผู้ชายกระทำต่อผู้หญิงทุกรูปแบบมีลักษณะร่วมกันคือ เป็นอาชญากรรมที่ได้รับรายงานและเปิดเผยต่อสาธารณชนน้อยที่สุด ผู้เสียหายมักไม่กล้าเปิดเผยให้ผู้อื่นทราบ เพราะรู้สึกอับอายและหวาดกลัวว่าจะถูกแก้แค้นและดูหมิ่นเหยียดหยาม ประจานให้อับอาย และเหยื่อของการกระทำรุนแรงทางเพศมักเป็นฝ่ายถูกตำหนิ หรือระแวงสงสัยว่าเป็นฝ่ายยั่วยุหรือเชื่อเชิญ โดยที่สังคมไทยยังไม่ถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรง การล่วงเกินทางเพศในสถานที่ทำงานบางรูปแบบจึงไม่ได้รับความสนใจจากสังคมเท่าที่ควร ยกเว้นในระดับที่มีความรุนแรงมาก เช่น การข่มขืน สังคมจึงจะให้ความสนใจ⁵

ในประเทศไทยได้มีการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับกรณีการล่วงเกินทางเพศมาโดยตลอด แต่ก็เฉพาะกลุ่มนักวิชาการเท่านั้น จนกระทั่งได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 สิงหาคม 2541 และในพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ระบุเกี่ยวกับการล่วงเกินทางเพศไว้ในมาตรา 16 ดังนี้

"ห้ามมิให้นายจ้าง หรือผู้ซึ่งเป็นหัวหน้างาน ผู้ควบคุมงาน ผู้ตรวจงานกระทำการล่วงเกินทางเพศต่อลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงและเด็ก"

⁴ อรพินท์ สพฤกษ์ชัย, "ประเด็นสำคัญและข้อควรรู้เกี่ยวกับการล่วงเกินทางเพศ", หน้า 3.

⁵ อติสร เสมแย้ม, "การล่วงเกินทางเพศในสถานที่ทำงาน," หน้า 115.

จากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นเหตุให้การล่วงเกินทางเพศ (Sexual Harassment) นี้กลับกลายเป็นประเด็นใหม่ที่มีความสำคัญสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนายจ้าง ลูกจ้าง เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ ในการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากข้อห้ามเกี่ยวกับการล่วงเกินทางเพศเป็นประเด็นใหม่ที่มีความละเอียดอ่อนซึ่งกฎหมายคุ้มครองแรงงานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องยังไม่มีแนวทางหรือคำอธิบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้บังคับพฤติกรรมที่เข้าข่ายเป็นการล่วงเกินทางเพศ นอกจากนี้อาจเป็นไปได้ว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนในการบังคับใช้กฎหมายส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการล่วงเกินทางเพศอย่างจริงจัง

ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์ถึงรูปแบบและการกระทำที่มีลักษณะเป็นการล่วงเกินทางเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานที่ทำงาน ผลกระทบของการล่วงเกินทางเพศที่มีต่อผู้ถูกรบกวนและการให้ความคุ้มครองตามกฎหมายโดยศึกษาถึงกฎหมายของต่างประเทศที่ใช้บังคับอยู่แล้วเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนานกฎหมายไทย ทั้งนี้จะวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ว่าจะเหมาะสมและสอดคล้องหรือไม่หากจะนำมาบัญญัติเป็นบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาเพื่อคุ้มครองผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการล่วงเกินทางเพศดังกล่าว

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความหมายและลักษณะของการล่วงเกินทางเพศ รวมทั้งผลกระทบจากการกระทำดังกล่าว
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวความคิด กฎเกณฑ์ของสังคม ขอบเขตของการล่วงเกินทางเพศตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น
3. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบกฎหมายไทยในเรื่องความผิดเกี่ยวกับเพศกับการล่วงเกินทางเพศตามกฎหมายของต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมในการนำกฎหมายเกี่ยวกับการล่วงเกินทางเพศมาบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในประมวลกฎหมายอาญา และแนวทางอื่น ๆ ในการบังคับใช้ความผิดฐานล่วงเกินทางเพศ เพื่อเป็นการคุ้มครองป้องกันบุคคลที่ได้รับผลร้าย รวมทั้งความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนในสังคม

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

ปัจจุบันปัญหาการกดขี่ข่มเหง การเอาัดเอาเปรียบซึ่งเป็นการกระทำโดยผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่ากระทำต่อผู้อยู่ใต้อำนาจของตนในทางเพศที่เรียกว่า การล่วงเกินทางเพศ (Sexual Harassment) เช่น นายจ้างกระทำต่อลูกจ้าง ผู้บังคับบัญชากระทำต่อผู้ใต้บังคับบัญชา หรือครูกระทำต่อศิษย์ เป็นต้น ได้มีและปรากฏต่อสภาพของสังคมมากขึ้น หากแต่มาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาของไทยยังไม่มืบทบัญญัติความผิดดังกล่าวโดยตรงซึ่งไม่สามารถลงโทษการกระทำของบุคคลดังกล่าวได้ การศึกษาแนวความคิดและกฎหมายของต่างประเทศจึงจำเป็นเพื่อจะพิจารณาว่ามีความเหมาะสมและเป็นไปได้หรือไม่ เพียงใด ในการที่จะบัญญัติฐานความผิดดังกล่าวเพื่อบังคับใช้ต่อไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงแนวความคิด และวิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับการล่วงเกินทางเพศของต่างประเทศ เพื่อทราบถึงความหมาย ลักษณะ และรูปแบบของการล่วงเกินทางเพศ โดยวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมในการจะนำมาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายไทยในอนาคต

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงแนวความคิด กฎเกณฑ์ของสังคม นโยบายเกี่ยวกับการคุ้มครองสตรีจากการล่วงเกินทางเพศของไทยและของต่างประเทศ
2. เพื่อทราบถึงความหมายและลักษณะของการล่วงเกินทางเพศ รวมทั้งผลกระทบจากการกระทำดังกล่าว
3. เพื่อคุ้มครองผู้เสียหายจากการถูกล่วงเกินทางเพศ และลงโทษผู้กระทำผิดให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของสังคมในปัจจุบัน
4. เพื่อทราบถึงแนวทางที่เหมาะสมในการนำกฎหมายเกี่ยวกับการล่วงเกินทางเพศมาบัญญัติไว้โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายอาญา รวมทั้งแนวทางอื่น ๆ ในการบังคับใช้ความผิดฐานล่วงเกินทางเพศ โดยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีวิจัยทางเอกสาร (Documentary research) โดยค้นคว้าจากเอกสารทั้งที่เป็นเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ อาทิเช่น สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น ตำรา หนังสือ วารสาร ดัชนีบทกฎหมาย บทความ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อประมวลเป็นข้อเสนอแนะต่อไป